

Pinsevandring 2016

■ GRUNDE HANNEMYR

En engasjert Lauritz M. Paulsen fortalte om å vokse opp nær Tjenna – med skøytebane om vinteren, hopprenn i Ingeborgsholla og mye, mye mer. Foto: SRHL, JH.

TJENNA Vandringsen i år var, som kartet viser, lagt til Risør by. 2. pinsedag var 16. mai, og vandringsen var den 37. i rekken. Dagen kom med strålende mai-vær, og da klokken var 11.00 var det klart at dette var det mange som ville være med på. En del hadde da allerede vært på ekstra tidlig gudstjeneste i Risør kirke. Thorvald A. Garthe ønsket velkommen til 460 fremmøtte og Lauritz Maartmann Paulsen fortalte om det historiske området rundt Tjenna, og hvordan det var den gang han var barn i 1950-åra. Han minnet oss om at det hadde vært gartneri, garveri og tidligere brenneri ved Tjenna, og at de som barn kunne gå på skøyter om vinteren i flomlys fra en 100 watts lyspære. Hoppbakke og hopprenn i Ingeborgsholla ble også nevnt.

KIRKEGÅRDEN Etter denne innledningen bega hele følget seg opp bakken til Risør kirkegård, som før ble kalt Trestrykkemyra og lå under gården Randvik og dermed i Sønedeled kommune. Risør by var ikke stor. Randvik var i tiden før 1800 eid av Margrethe Falch. Hun utstykket gården, og i 1796 solgte hun Trestrykkemyra for 650 riksdaler til Hans Schlytter i Risør, som i 1807 solgte den videre til byfogd Tobiasen for 800 riksdaler. I 1810 ble det kirkegård. Denne ble første gang tatt i bruk i 1812 til noen av de falne etter slaget i Lyngør havn. I 1912 avduket kong Haakon den minnestøtta som står der i dag.

Gravstøtta over Alfred Seland og kona Aggie har i år blitt bekostet oppusset av Historielaget. Foto: SRHL, JEH.

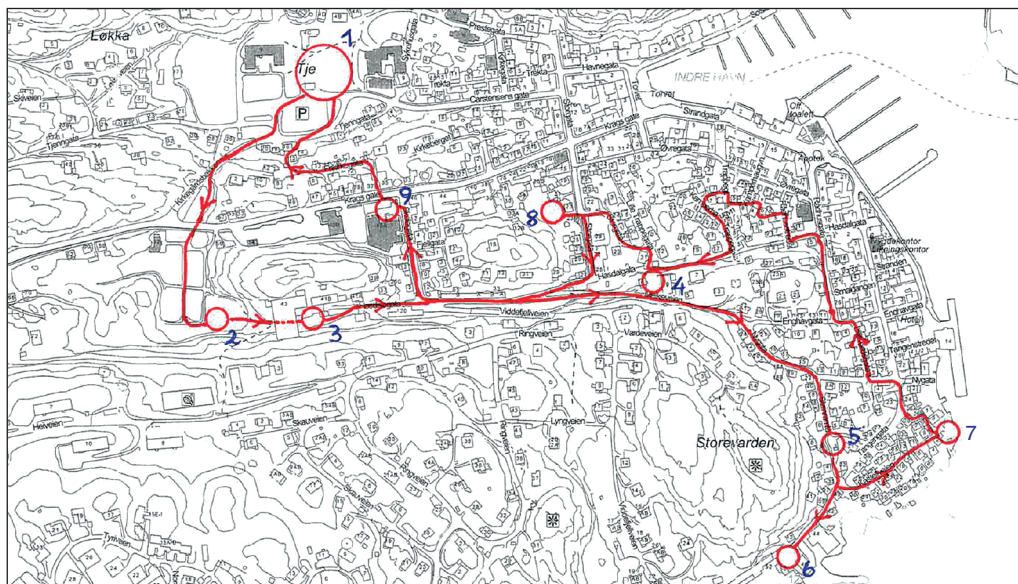
Gravstøtta over Alfred Seland har Sønedeled og Risør Historielag i år bekostet oppussingen av, og Risør Menighetsråd vil holde gravplassen ved like de neste 20 år. Dette og mere til fikk vi vite av den samme Lauritz M. Paulsen. Han var i mange år kirkeverge og gav til beste mange opplysninger om graver

og støtter på kirkegården. Kjell Egestad hadde et innlegg spesielt om Lyngørslaget.

CHRISTIANSENS LIVBELTEFABRIKK Christian Christiansen (1893-1977) var byens altnuligmann og en lokal oppfinner. Etter to år som hvalfanger, hadde han i 1913 råd til – som den første i Risør – å kjøpe egen bil. Derfor tilnavnet Christian Bil. Han tok på seg turkjøring, og for en tur/retur fra Torvet til Frydendal var prisen 25 øre.

Det var hans barnebarn Øyvind Christiansen som tok for seg livbeltefabrikken historie som startet i 1929, da de begynte å sy redningsvester og lage livbøyer. Firmaet holdt til på Solsiden ved Buene, men etter en forsiktig start viste det seg at dette var liv laga, og de trengte mer plass. Christian fikk kjøpt et stort bygg på Nye Krana på Sagjordet, og etter en tid ble dette tatt fra hverandre og satt opp på nytt i Hasdalen. Tomta var sprengt ut av et pukkverk som brukte steina, og bygget ble innredet med produksjon i første og leilighet for familien i andre etasje. Telt, soveposer og ryggsekker ble nye produkter, og det gikk bare framover.

I 1951 var produksjonen blitt så stor at man trengte et nytt bygg, og da ble den første delen av det store bygget i mur satt opp. Dette var på 120 m² i fire etasjer med byens første personheis. Her produserte de, som de første i landet EPS-isopor til bruk som isolasjonsmateriale. Allerede etter fem år var det igjen behov for utvidelse og bygget ble forlenget med 13 x 30 meter i tre etasjer. I noen år, fram til 1964, produserte de også plastbåter, åpne, 10-15 fot store med et lite dekk og vindskjerm.

Pinsevandringen 16. mai hadde ni stopp: 1. Tjenna, 2. Kjerkegården, 3. Christian bil, 4. Havvabygget, 5. Steinramla, 6. Flisvika, 7. Kastellet, 8. Hasdalen og 9. Risørhuset.

Da det store bygget som går på tvers, skulle settes opp, måtte man pæle mellom 12 og 18 meter før en traff fjell. Hele dette huset er støpt i betong som på den tiden ble håndblandet. Det går med en del betong til 2 200 m². I 1983 ble all isoporproduksjonen solgt til Br. Sunde som i dag selger produktet under navnet Sundolitt. Produksjonen ble lagt om og rettet inn mot formstøpt emballasje, og firmaet Letteballasje så dagens lys. Dette er det man driver med i dag, og store firmaer som Raufoss, Kongsberg Våpenfabrikk og Kitron er gode kunder. Produksjon av redningsvester tok slutt i 1991, og i dag er det bare utenlandsk produksjon av disse. Kvernvik Bruk holder til i 1. etasje med sin produksjon av pakninger.

HAVVA-BYGGET Turen gikk nå gjennom Hasdalen og opp Melkeveien til Havva-bygget. Her hadde Dag Halvorsen, eldste sønn av Håkon Halvorsen, en orientering. Halvor (Havva) og tvillingene Torleif og Håkon Halvorsen vokste opp i en vognmannsfamilie i Storgata 14. Da Havva var 16 år og brødrene 11 år, døde faren, Tellef, og et stort ansvar ble lagt på den eldste sønnen som fortsatt var svært ung. Han fortsatte imidlertid farens arbeid, etter hvert kom også de yngre brødrene med. Etter noen år startet de eget firma, Havva Transport.

Etter 2. verdenskrig hadde bilene inntatt arenaen, og selv om mange varer ble kjørt med hest i Risør til langt inn på 1950-tallet, satset brødrene på lastebiler. Dette gikk så bra at det var behov for et bygg med verksted og kontor, og ikke minst bolig for familiene. I 1948 sto Havva-bygget ferdig, men Havva bodde aldri

De om lag 460 framømte fikk høre om transportvirksomheten til Halvorsens, fra begynnelsen med hest og vogn til busser og store lastebiler med avansert utstyr. I venstre kant av bildet står Dag Halvorsen i trappa og orienterer. Havva-bygget til høyre. Foto: SRHL, JEH.

der, det var Torleif og Håkon som bodde i hver sin etasje ut mot Hasdalgata. Havva selv overtok barndomshjemmet i Storgata.

Bygget ble reist med verksted i første etasje med to innkjøringsporter for lastebiler. Der var det arbeidsbenker, dreiebank, esse hvis man måtte smi deler selv, og innenfor var det kontor og lagerrom. I andre etasje var det i tillegg til boligen to romslige næringslokaler. I tredje etasje var det til sammen tre leiligheter og en hybel. I tillegg var det i kjelleren et sementstøperi som brødrene drev selv. De kjørte sand og sement, fikk det ned i kjelleren og der støpte de bygningsblokker som de solgte, datidens Leca-blokker.

Mange har drevet geskjeft i dette bygget, og det nevnes i fleng: Henry Dahl drev Risør Vulk med vulkanisering og banelegging av dekk. Han lagde en tid også leker i gummi og flu-posere til fisking. Gunnar Limyr lagde kulerammer. Rolf Lauritzen hadde lakkeringsverksted. Torgeir Rødberg hadde sykkelverksted. Ellef Pedersen hadde rørleggerverksted, og der arbeidet de to som senere dannet firmaet Strøm og Paulsen, altså Arne Strøm og Kjell Paulsen. Senere har det også vært trykkeri, og bygget har huset Falck Produkter.

FLISVIKA Nå gikk turen videre til Flisvika, med en stopp nederst i Steinramla, hvor Asbjørn Østerholt viste huset hvor Per Østerholt og Bjarne Olsen startet sin virksomhet, før de etter hvert fikk kjøpt tomt i Flisvika for å satse på en finérfabrikk. I Flisvika sto et hus fra 1820 som i 1854 ble kjøpt av Risør kommune og inn-

I Steinramla stoppet følget ved huset der Østerholt og Olsens finérproduksjon startet. Asbjørn Østerholt fortalte levende om egne minner fra barndommen. Han står med stråhatt helt til venstre i bildet. Foto: SRHL, JEH.

redet til lasarett, og senere i 1861 til arrestlokale. Østerholt og Olsen solgte dette huset til Otto Gunleiksen, som tok det ned og flyttet det til Frikirkegata, der det står den dag i dag.

I Flisvika ble det i 1947 satt opp en fabrikkbygning i betong, svært solid. I tillegg til selve finérfabrikken, leide møbelsnekkerfirmaet Hødnebø en del av annen etasje. Dermed ble det en arbeidsplass for 18-25 mann. Familien Østerholt flyttet inn i tredje etasje.

Østerholt og Olsen laget formpresset finér, særlig seter og rygger til stoler. De ble laget i osp med dekkfinér av bjørk. Limet som ble brukt var urea-lim, som trengte høy temperatur for å smelte. Det gasset mye, så det sved i øynene, men på den tiden ble det regnet som ufarlig. Etter hvert som produksjonen økte, ble også arbeidsstokken større, og på det meste var ca. 100 personer sysselsatt. Mange ungdommer i Risør har hatt sommerjobb på Finéren. 16. mai 1953 brant fabrikken, men det ble ryddet og bygd opp igjen. Det ble kjøpt inn en moderne skrellemaskin og ei stor tørke, noe som økte kapasiteten betraktelig.

Trevaren, like ved siden av, hadde startet opp så tidlig som i 1919 i Flisvika, men gikk konkurs i 1926. Martin Jepsen kjøpte konkursboet og startet opp fabrikk med dører, vinduer, trapper, kjøkkeninnredning og annet. Senere kjøpte Sverre Bakke, John Pedersen og Sverre Olsen bedriften, før den i 1975 ble overtatt av Oddvar Olsen og Gustav Laukvik. Det var Gustav Laukvik som hadde denne orienteringen. Han sa bl.a. at byggmesterne i Risør var meget lojale overfor Trevaren, og kjøpte det de trengte til byggene sine der, slik at det hele tiden var en god og sikker arbeidsplass.

*På Kastellet måtte vi jo synge
«E og Mary»! Foto: SRHL, JEH.*

KASTELLET Nå var det tid for mat og kaffe, og vi satte kursen for Kastelet. Det blåste noe, men man koste seg med medbrakt niste og drikke, og Historielaget serverte hjemmelaget søsterkake. Utlodning var det også. Siden vi var på Kastelet, var det naturlig å synge «E og Mary». Victor Norman hadde en interessant orientering om øyene og om noen av husene ved Kastelet.

Thorvald Knudsen hadde sjenerøst invitert alle inn i sin hage hvor han hadde orienteringer om familien, eieendommen og diverse virksomheter i Hasdalen gjennom tidene. Foto: SRHL, JEH.

HASDALEN Vandringsen gikk nå, via gater på Tangen innover mot byen, gjennom bl.a. Knivstikkermauet til Hasdalen og Storgata 14, Knudsens hus og hage. Nåværende eier, Thorvald Knudsen, er oldebarn til Ole Christian Knudsen, som i sin tid flyttet huset fra Rota, like ved brua over til Risøya ved Gjeving, og satte det opp i Hasdalen. Han var blokk- og rattmaker og lagde pumper til seilskutene. Det var mye å gjøre i Risør med alle verftene som var i området.

Thorvalds farfar, med samme navn som ham selv, skrev Risørsangen, og den ble derfor sunget her i hagen hvor den var skrevet. Han startet dessuten både Risør Arbeiderparti og Risør Private Gymnas.

Thorvald vokste opp i Hasdalen, og sa også litt om minner fra virksomheter i 1950-årene; Lorentsens stall, begravellesvogna, Aabøs Pensjonat, blokkmakerverksted, snekkerverksted, plaststøperi, fiskematfabrikk, trykkeri, møbelverksted, barnehage, gartneri, ...Hasdalen har hatt det meste.

RISØRHUSET

Siste stopp på turen var ved Risørhuset. Her ventet John Thomas Axelsen som tok for seg en del av husene i området. Bl.a. Kjæret, Tårnhuset, Frikirken og skolen, som tidligere sto der Risørhuset står nå.

Dermed var årets vandring over, og de som hadde biler på Tjenna kunne bare gå rett bort Frikirkegata og ned Åvollsbakken – og så var de framme.

På vedlagte DVD er det filmminnslag fra pinsevandringa.